

Biografi över Carl Gustaf Bernhard

Professor i fysiologi 1948 - 1973

Carl Gustaf Bernhard föddes den 28 april 1910 på Södermalm i Stockholm men kom att under större delen av sitt liv bo på Lidingö i en av pappan, arkitekten Edvard Bernhard, ritad och uppförd villa.

Efter en period på lungsanatorium tog han studenten i Östra Real. Att Carl Gustaf drabbades av lungtuberkulos, som på den tiden var en spridd sjukdom i alla samhällslager bidrog sannolikt till att han 1930 valde att utbilda sig till läkare.

Han blev medicine kandidat 1932 vid Karolinska Institutet, och började samma år en forskarutbildning hos Göran Liljestrand som var professor i Farmakodynamik och Farmakognosi. Karolinska Institutet låg då vid Norr Mälarstrand. Carl Gustaf har berättat hur fysiologiska institutionen på den tiden var i stort sett igenbomrad "där höll den korrekta professor H Gertz en obegränsad mängd torrlagda föreläsningar...." medan Liljestrands avdelning hade en mycket generös och öppen attityd till studenterna, en egenskap som senare i hög grad kom att präglade Carl Gustafs inställning till sina studenter. Liljestrand var också en allmänt erkänd experimentator som inspirerade många av hans elever, bland dem Carl Gustaf. Under Liljestrand utförde Carl Gustaf tillsammans med Leonard Goldberg en studie "Über die entwicklung der durch Kohlensäure gesteigerten Atmung auf die Aus-scheidung des Methylalkohols beim Kaninschen" som publicerades i Skandinavische Archiv für Physiologie. (Carl Gustaf berättade för oss att han brukade använda titeln som avskräckande exempel). Senare genomfördes en studie rörande skillnader i förbränningen av alkohol mellan alkoholister och icke-alkoholister.

Carl Gustaf fortsatte sina medicinska kliniska studier samtidigt som han alltmer intresserade sig för det som skulle bli hans huvudsakliga forskningsfält – nervsystemet. Våren 1935 fick han möjlighet att tillbringa en tid i laboratoriet hos den världsberömda fysiologen Pavlov i Leningrad/St. Petersburg där han arbetade med en av dennes yngre medarbetare (NI Krasnogorskij). Pavlov som ju är mest känd för sina hundexperiment hade i sin klassiska bok om villkorliga reflexer även sammanfattat sina synpunkter på hjärnans plasticitet (en översikt av Pavlovs undersökningar finns redovisat av Carl Gustaf i Medicinska föreningens Tidskrift, No 3, 1936, "Om villkorliga reflexer"). Vistelsen i Leningrad gav också insikt i de svåra politiska förhållandena och den utbredda fattigdomen. Inspirerad av Pavlovs idéer inredde Carl Gustaf ett litet laboratorium på Kronprinsessans Lovisas barnsjukhus, där han tillsammans med Carl-Rudolf Skoglund med EEG studerade utvecklingen av hjärnaktiviteten hos spädbarn. Detta arbete rapporterades i Fysiologföreningen den 24 mars 1939 som "Hjärnpotentialer hos människa". Denna studie kan ses som en inledning till den mer omfattande experimentella forskning rörande hjärnbarkens morfologi och fysiologi som Carl Gustaf initierade under 1950-60 talen.

Han blev medicine licentiat 1938 och påbörjade direkt sina doktorandstudier. Under våren 1939 att besöka han Ragnar Granits neurofysiologiska laboratorium i Helsingfors. Denne studerade då näthinnan och hade med anslag från Rockefeller stiftelsen skaffat modern elektrofysiologisk utrustning. Strax därefter diputerade han 1940 under brinnande krig och mörkläggningar på en avhandling med titeln "Contributions to the Neurophysiology of the Optic Pathway".

Carl Gustaf hade blivit imponerad av Granits laboratorium och forskning, och tillsammans med Carl Rudolf Skoglund utvecklades planerna att tillskapa ett neurofysiologiskt institut vid KI. Med hjälp av bidrag från Wallenberg-stiftelsen och Rockefeller Foundation kunde detta projekt förverkligas 1940 med Granit som professor och chef. Carl Gustaf Bernhard,

Carl Rudolf Skoglund, Lars Leksell, Erik Kugelberg, Gunnar Svaetichin och andra senare välkända neuroforskare kom att verka inom detta institut som 1945 omvandlades till ett Neurofysiologiskt Nobelinstitut. Under perioden fram till 1948 publicerade Carl Gustaf flera arbeten över både ryggmärgens funktioner och synsystemet tillsammans med Granit och andra medarbetare. Från 1943 innehade Carl Gustaf en laboratorstjänst vid institutet.

År 1948 fick Carl Gustaf en nyinrättad professur vid fysiologiska institutionen, KI, som då delas upp i en avdelning I (Ulf von Euler) och II (Carl Gustaf). Institutionen som samtidigt flyttade från Norr Mälarstrand till Solna, invigdes i april 1949 (se dokument) med nya moderna lokaler. Under Bernhards ledning disputerade cirka 20 doktorander, de flesta inom experimentell neurofysiologi med en tydlig inriktning mot centrala nervsystemets utveckling och sensoriska system (syn, hörsel, lukt och proprioception). Under perioden 1961-1967 var han ledamot av Statens Medicinska Forskningsråd och 1948 - 1972 medlem i Karolinska Institutets Nobelkommitté. I denna egenskap var han sannolikt drivande för de nobelpris som bland annat Ragnar Granit, Ulf von Euler och Georg von Békézy erhöll.

Under hela sin tid som professor i fysiologi betonade Carl Gustaf alltid betydelsen av såväl forskning som undervisning. Han värnade både i handling och i skrift om vikten av en effektiv undervisning för att utbilda duktiga läkare. Han var också medveten om den viktiga interaktionen mellan den prekliniska forskarutbildningen och den kliniska forskningen vilket han utvecklade bl.a. i ett par artiklar i Läkartidningen (Läkartidningen 1968 Maj 8;65(19):1961-70. Läkartidningen 1970 Maj 13;67(20):2259-63).

Carl Gustaf var mycket engagerad i den av Liljestrand startade Fysiologföreningen och höll under 40–50-talen ett antal föredrag och demonstrationer vid dess möten. Han var också engagerad i Nordisk förening för fysiologi/Scandinavian Physiological Society där han 1948 – 1963 var dess sekreterare.

Under tidigt 70-tal blev han allt mer engagerad i Vetenskapsakademien, först som preses och från 1973 som ständig sekreterare. Samma år avgick han från sin professur vid KI. Han kom under sin tid som sekreterare i akademien att genomföra en dramatisk och välbehövlig förnyelse av denna.

Han fortsatte dock att vid flera tillfällen fungera som ordförande vid Fysiologföreningens sammankomster och årsmöten och höll vid David Ottosons avgång som föreningens sekreterare (1998) ett festligt föredrag om fysiologi och KI.

Carl Gustaf Bernhard var på många sätt en unik person. Mångsidigt begåvad och framgångsrik i sin vetenskapliga och administrativa verksamhet med ett imponerande nätverk både inom vetenskapssamhället och inom samhället i övrigt. Värt att nämna är att hans konstintresse, mycket tack vara hans ungdomsvän konstnären Tage Hedqvist, gjorde att han starkt engagerade sig i den konstnärliga utsmyckningen av KI. Han bidrog utan tvekan trots fakultetens motstånd till att Erik Grates ”Entymologiskt kvinnorov” kom på plats (hans reservation i fakultetsprotokollet är tydlig). Carl Gustaf hade en enkel och anspråklös framtoning som han bibehöll även efter det att han utsetts till kungens vetenskaplige rådgivare. Som regel iklädd en karaktäristisk basket körde han under många år en något ålderstigen och ganska risig två-takts SAAB som han parkerade på Slottets borggård bland kungens limousiner.

Trots en allvarlig sjukdom var han en obändig optimist som med glatt humör alltid gav sig tid även med yngre medarbetare. Ett av de många ljusa minnen som vi har från tiden då vi arbetade under Carl Gustaf var de gemensamma luncherna. Som regel deltog Carl Gustaf vilket utan tvekan var ett uttryck för hans intresse för och engagemang i sina elever. Stämningen under dessa luncher präglades av inspirerande och spännande diskussioner som ofta initierades av Carl Gustaf.

Att ha Carl Gustaf som doktorandhandledare var ett privilegium. Hans handledarskap var inte särskilt strikt utan han gav stor frihet att pröva egna idéer och hypoteser men också att göra egna misstag. Om man upplevde alltför stora problem med misslyckade experiment stod alltid dörren öppen till hans tjänsterum – ett samtal med Carl Gustaf hade en påtaglig effekt på självförtroendet och gav inspiration till fortsatt experimenterande. Också då det gällde att lära sig skriva vetenskapliga artiklar var Carl Gustaf en utomordentlig lärare.

Han hade en fantastisk förmåga att få med sig medarbetare i lojal arbetsglädje. Han älskade Stockholms skärgård och somrarna tillbringade familjen i en gammal skärgårdsfastighet på Arholma. Det var ett enkelt och ganska primitivt ställe men likväl inrättades där ett mindre laboratorium, ”Marum Field Station”, dit kollegor och elever inbjöds att tillsammans med värden genomföra elektrofysiologiska experiment på fjärilar. Carl Gustafs tillrop ”tjänare, tjänare” som man möttes av, ingav både en känsla av närhet och respekt. Också hans stora schäferhund ingav respekt för den ovane besökaren, och studenterna kom ogärna försent till föreläsningen eftersom man då möttes av ett rejält skall. Carl Gustaf hade en mycket positiv inställning till ungdomen, särskilt till studenterna, och han höll talet till våren vid mösspåtagningen i Kungsträdgården vid två tillfällen Han var också en mycket uppskattad inspektor för Medicinska föreningens under åren 1958 -71.

Carl Gustaf Bernhard avled 2001 vid en ålder av 90 år.

(se också ”Curriculum vitae Bernhardiense”, Medicinska föreningens tidskrift, årg 38, Nr 4, 1960).

Bo Rydqvist

Björn Meyerson